

2 fl. 30 kr. srednje storzhene po 2 fl. 10 kr. per meni v Ljublaní.

Dr. Orel.

Ilirke deshele nekadaj in sedaj.

(Na dalje.)

Potém, kadar so dolgo terpezhe preselovana ljudstva zhes Ilirijo na Lashko minile, in strahne vojske vezhidél ugafnile, so Nemzi rasdjane Ilirske deshele posédli, in jih med svoje vójvode, knése in druge slovészhe vojshake ali shlahtnike rasdelili. V tistih zhasih je ni bilo shlahtnosti bres serzhnosti in junashtva v bojih in na vojskah. Shlahtniki so si na stermih grizhih, sdaj takomenovane stare gradóve sosidali, se med seboj vezhkrat bojevali, she zlo kdaj eden drugimu hzhére po fili jemali in si jih porozhevali. Nar mozhnejshi pest je med to divjo gospodo pravizo delala; vsi drugi niso bili nizh zhislani; lushen je bil bres pravize, s telesam in shivljenjam pod oblastjo svojiga gospoda.

S zhasama so le ti shlahtniki po svéti veri rasvetljeni, in k ljubeshni omezheni svoje velike semeljske iménja svojim vojshnim hlapzam in lushnim, pod imenam od semlj, — zhés dali, in davke, desetíne, desete denáre, tlake i. t. d. si sgovorili. Takrat je she li Ilirski kmet, ki je popred lushen bil, — k poséstvu in k lastini prishel, in to se ima le svéti véri sahvaliti; miru pa she ni bil dosègel.

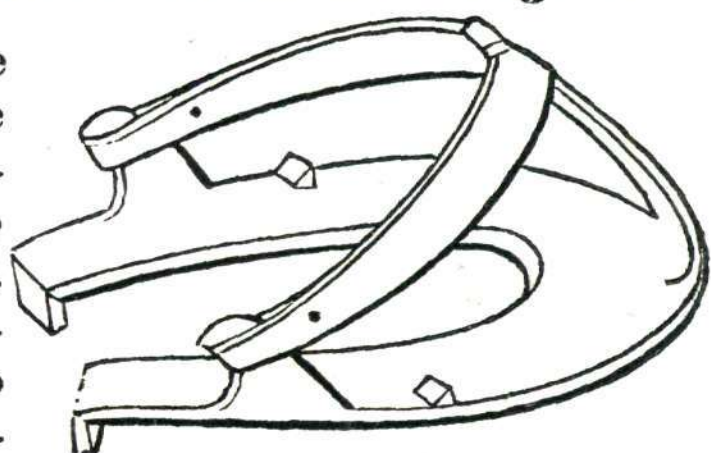
Sakaj medtém so Turki od jutra prishli, Gréshko zesarstvo premagali, se ga polastili, in so sazhele Ilirzam od jutra sabavljati. Póleg veliko kervavih vójšk, ki so imeli v 400 létah njih zesarji s nashimi zesarjami, bres de bi bili kdaj hótli stanoviten mir skleniti, — so njih deshelni poglavarji s njih nam nar blishnistih krajev, na svojo van, vzhafi 150 let okoli petdesetkrat na Ilirsko perderli, kakor rasbojniki, v vezhjih ali majnshih trumah. Ko so jih prestrahseni ljudje vidili, so imeli navado rezhi: de jih je bilo, kakor listja in trave. Prijahali so vezhidel na klusétih, odperte terge in vafi so obrópali, poshgali, fantine, dekleta, shlahtne in bogate, zhe so jih sajéli, seboj vseli, in hitro pobégnili, de bi kjé vdarjeni ne bili; pa vender nikoli jo niso uhitali, de bi zlo nizh otepeni ne bili, in zhe so Koroshzi in Shtajerzi h Krajnzam pertisnili, so jih vezhkrat oblésli in pomorili, ali na zhakalistih na tavshente pobili. Kadar so zhes meje v deshelo vdarli, so Ilirzi po nar vezhjih vifozhinah ognje (germade) sashgali, de je vfa deshela sa to svedila. Vse je pred njimi trepetalo. Raskropljeni v majnshi trume po pokrajnah ni nobeden vedil, od ktere strani bi snali pridti, ali kam pred njimi beshati. Gorjé vafém, kamor so na naglim in nevedama pridirjali. Tú ni bilo vezh zhafa beshati. Velikokrat so zeze verše ljudi po enakih potih, po kterih so tekli se skrit — njim v pesti prishle.

Benezháni so savolj strahú in sa brambo pred njimi terdno Pálmo sosidali; sakaj enkrat so bili pervréli zhes Zirknizo in Kráf do Vidma *), so shli zhes Bele gore na Koroshko in so se po Shtajerskim na dom vernili. Tisti zhas so seboj v lushnost vleкли polek 800 mashtnikov, veliko vezhji trumo drusih ljudi. Sledniga so pa vender nasaj dali, zhe se je kdo snashil, de ga je hótél sa drago zeno refhiti ali odkupiti.

(Konez sledí.)

Kójnške podkove bres shebljev.

Kaj? — podkove bres shebljev? bode te prashali. — Kako je to mogzhe? Glejte, podobshino vam pokashem, de je tó ref. Franzosi so take forte podkove isnashli, ktere imajo namen, nesrezhe obvarovati, ktera tolikokrat konje savoljo sakovanja sadéne.

Skushnja tudi uzhi, de se podkove te forte rógov dobro dershe; sakaj konji tako podkováni so dolge pota storili. Kakor se vidi, je ta podkova nashi navadni enaka. Kar pri navadnih sheblji storijo, pri novi podkovi shelesne shpange storé, ktere po kopitu na kvishko grejo. Kadar je podkova na konjevi nogi, se she le sgorna shpange fkosi ufhesa kvishko stojezhe shpange potégne, in s tem se naredi, de se podkov terdno noge prime.

Zhe je tudi to ref, de se te podkove bres shebljev noge dershe, imajo pa druge napake, de se ne bodo nikoli nashi konji sploh s njimi podkovavali in nikoli ne bodedo vidili konjev v tazih zhrevlih hoditi. S temi podkovami je famo take konje dobro podkovavati, ki imajo kopita tako rastergane, de nobeniga sheblja vezh ne dershe, ali pa kadar imajo konji bolesni, savolj kterih se podkov na bolno kopito s shebeljmi pribiti ne smé. Sa take posebne potrebe je v zhasih dobro, pomozhke vediti. Savoljo tega in sa tó, ker so te forte podkove na Franzoskim, na Angleshkim in na Nemshkim veliko isgraja storile, smo bravzam nashih noviz te podkove bres shebljev na snanje dali, s kterimi je she veliko zesarfkih konj in vezh drusih na Dunaju podkovanih bilo.

Dr. Bleiweis.

Zevke sa krave molshi.

Zevke sa krave molshi so ali roshéne ali pa koshéne; s njih pomozhjo se mléko is vímena odtózhi, bres de bi ga bilo treba s rokami molshi. Te zevke so tako, kakor jih podobshina kashe, na tistim konzu, na kterim se v zisej vtaknejo, okroglaste. Tako le se s njimi ravna:

Kakor pri navadni molshi se pred vime pozbene, s levo roko se zisej prime in s perstam toliko stisne, de se kapliza mléka pokashe. To se savolj tega sgodi, de se vidi kam zevka vtakniti in de se ziseja lukniza odpre, de se loshej zevka va-njo vtakne. S déšno roko se sdaj ena ismed shterih pripravlenih zevk na okroglastim konzu, kjer imá tri luknjizi na strani, med shugovzam in pavzam po malim verti in tako, slasti pri kravah, ki se teslko molsejo, nekoliko v zisej do kolezhka pritiska. Zevka tako v zisej spravljena fama v njem ofane in mleko sazhe famo tezhi, kar toliko zhafa terpi, de se mlezhna shija na tisti stran vfa isprasni. Tako se tudi s drusimi trémi zevkami dela in lepo je gledati, kadar is vsh shterih mleko zerlja, tolike

*) Palma in Videm (Udine) ste mésta v Furlaniji.

zhafa, de nehá, in fizer pri pervo vtaknjeni nar pervo in tako po versti.

Sdaj se zevke sopet fukaje is ziseja potegnejo in vime se tako popoluama isprasni.

To se vse v prav kratkim zhasu sgodi; sakaj s pomozhjo zevk se bokal mleka pred, ko v dveh minutah natezhe, kar se s navadno molsho ne sgodi.

Prasno bi bilo mifliti, de se bodo teh zevk kadaj sploh poflushili, — tudi na velikih priftavah ne; pa te zevke so prav korifne, kadar ima krava prifad ali ovzhizh na vimenu. Takrat se krave ne morejo navadno molsti, ker jih prifadno in napeto vime boli, pa vender je ispras-njenje vimena potrebna rezh in k sdravju pomaga.

Nikjer, kjer imajo krave, bi nehmelo sa filo teh zevk mancati; fajfhteri bi mogli imeti. Po 12 kr. so in v Ljubljani se dobre pri frugarju Ungelerthu; gotovo jih pa frugarji drusih mest tudi delati snajo, ali pa she naredene imajo.

Dr. Bleiweis.

Nove flovénfke bukve.

Blashe in Neshiza

v nedélski shóli.

Uzhítelam (uzhenikam) in uzhenzam sa pokushnjo
spisal T o n e Š l o m f h e k,

Vosenifhki fajmofhter. V Zeli 1842.

Obljubilo se je v osnanilu téh noviz, de se bodo bukve ali knige, kmelam korifne in v flovénfkim jesiku natifnene v njih osnanovale in de se bo njih vrédnoft pofhteno prevdarila. Tukaj so bukve lépe in korifne, kakor je bilo do danafhniga dne malo v nafhim jesiku pifanib, in vfak, kdor jih lé nekoliko pregledati vtégne, bo gotovo vófhil, de bi jih v vfaki hifhi iméli, in prav pridno jih brali. Sakaj ni je fkoraj rezhí v njih popifane, ki bi ne bila tako korifna, kakor prijetna vfakimu, bóde naj mlad ali ftar. V povéfti jako umeftno in prijetno slosheni gofpod spifatel, Vosenifhki fajmofhter na fpodnim Shtajerfkim, shivljenje dvéh frót, Blasheta in Neshize tako lepo popifhejo in v povéfti toliko lepíh náúkov sapletejo, de se mora vfakimu ferze v perfh vgréti in shelja sbuditi, de bi se té bukve kmalo po vfih flovénfkih krajih rafshirile. In kdo bi tudi bukev rad ne vsél v róko, v kterih se sa 40 kr.; (toliko le veljajo te bukve) v kratkim toliko nauzhiti more, kolikor se marfikdo sa vse fvoje premoshenje v dolsih létih nauzhiti ni v ftanu. Brati, pifati, rajtati, lifte ali pifma pifati, kvitenge, kónte, prófhnje ali fuplike delati snati je v danafhnjih zhasih tako potrébno, kakor je treba frojiga premoshenja varovati, zhe se hózhe ohlapno shivéti. In vfíga téga se more vfak, kolikor toliko, is téh bukev uzhati; ra-un tega je pa fhe prijetnih védnoft bres fhtevisa v téh bukvih, pofstavim: Od dufhe in teléfa zhlo-vefhkiga, od reje fadja, popif fvetá, morjá, nebéfhkih pri-kasen, fkerb sa shivino, in veliko tazih lepíh in korifnih védnoft, ktere tukaj nafhteti bi predolgo terpélo, in drusiga ne morem vezh v pohvalo teh bukev rezhi, kakor: Kdór se hózhe v kratkim zhasu in sa majhne potrofhke veliko dobriga, lepiga in korifniga nauzhiti, naj fi bukve od Blasheta in Neshize kupi in pridno naj jih bere. Svéft fim fi, de jih bo vfazimu s hvaléshnim ferzam fvetoval. Natifnjene so na lepim bélim popirju in obrasik (pildek) jih lepíha. Na pródaj fo v Ljubljani pri g. Lerharju, bukvarju, in g. Kremsharju, bukvavésu sa 40 kr.

M.

Sméf.

(Pomózh v kurji kugi.) V sazhetku méfza Sufhza 1842 je bila na Zhefhkim v vezh krajih kurja kuga. Gofpód

V. A. Pohan, fajmofhter v Porshizhu na Zhefhkim, kterimu je tudi kuga vezh kokofh vsela, tako pifhe od té kuge:

„V sazhetku fo sazhele male, 7 tjednov ftare pifhke hérati; njih króft fo bili polni, jed je pa v njih vunder neprebavljena oftala; perotnize fo se jim obeftle, in kadar fo kure na eni fami nógi ftale, se je vidilo, de jih kerzh vlézhe. Lakíralo jih je hudo in kar je od njih fhlo, je bilo vodéno, bélo-rjavo in fmerdljivo.“

„Vkasal fim péft osimne ershi, kakor kafé, shgati in v pofódi kuhati, ki toliko dershi, kakor mafelz. Té kuhane vode fim vkasal jim vfak dan fhterkrat sa dvé majhni shlizi v gerlo vlti in vefelje fim imel zhes 14 dni she pifhke sdrave glédati. Tudi jed se jim je v krofh prekubala.“

„Sdaj fo jele pa tudi vélike kokófhí hérati. Ravno tako, kakor pifhke, fim jih osdravljeval, lé 4 male shlize gori imenovane pijazhe fim veléval, jim na dan dati do trétjiga dnéva, to je, de je sobanje v njih krofh povshito bilo. Tako fim fvojo kuretnjo ohranil, in ne ene kokofhi nífm sgubil.“

„To prigódbo dam vfim kmetovavzam na snanje, de naj fvojo kuretnjo dobro redé, in zhe je bolna, naj se tega pomozhka poflushijo.“

(De se ufnje sa zhrevlje ne premózhí in terdno oftane) se naredí, zhe se 1 funt mila ali shajfe in pol funta fmole pri ognju rastopí in se s tem pogréti urbaft in podplati mozžno namashejo. De bi pa ufnje sopet fvitlo poftalo, se ena unzha vofka s eno unzho terpentínoviga olja sméfta; med to se sa majhno shlizo fáj déne, in s vfim tem se ufnje namashe.

Goljfan goljuf.

Ako je ravno po zefarfkíh poftavah oíftro prepovedano kontrabant nófti, pa vender fhe filno malo ljudje na to porajtajo in tako gotovo préd ali pa bolj posno, febe in druge v nefrezho pahnejo. Pa ne famo to, fhe goljfafo se tudi vézhidel in prav se jim to sgodi. De réfnizo govorim, prizha ta prigodba: Létafhno simo gré nek tefár (Zimmermann) v Terft, ker ni imel dela domá, de bi fi bil kaj oródjá sa-se in fhe vezh drusih rezhi nakupil, ktere bi bil v Ljubljani prodal in fi s dobizhkam faj shivesh na póti saflushil. Réf pride frézhin v Ljubljano in prinese vezh prashnih (fein) pil in tako imenovaniga tibeta sa shénfke obléke; miflil je, de fo te rezhi vse anglefhke in sa take jih je réf kupil. Pa kako se je revezh sa ufhesmi prafkal, ko fo mu drugi povédali, de pile nifo anglefhke, temuzh krajnfke Tershífhke, in de tibet ni anglefhk, temuzh Dunajfk; de je pile, kakorfhnih se v Ljubljánfkíh fhfazunah ne manka, pól, in tibet po 20 kr. vatel drashje plazhal, kakor fo v Ljubljani na prodaj! Vém, de ga ne bo vezh mikalo, kontrebant is Terfta nófti.

M.

Shitni kup.	U Ljubljani		U Kraju	
	19. vélikiga ferpana.		14. vélikiga ferpana.	
	fl.	kr.	fl.	kr.
1 mirnik Pphenize domazhe	1	23	1	30
1 „ „ banafhke	—	—	1	20
1 „ Turfhize . . .	—	—	—	—
1 „ Sorfhize . . .	—	—	1	10
1 „ Ershi . . .	—	54	—	53
1 „ Jezhmena . . .	—	55	—	54
1 „ Profa . . .	—	57	1	3
1 „ Ajde . . .	—	58	1	—
1 „ Ovfa . . .	—	48	—	—

V Ljubljani. Natifnil in saloshil Joshef Blasnik.